

MỘT SỐ Ý KIẾN VỀ HOÀN THIỆN HỆ THỐNG SẢN PHẨM THÔNG TIN THỐNG KÊ ĐẦU RA Ở NƯỚC TA

Phạm Sơn - Viện KHTK

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Hệ thống thông tin thống kê là một trong các hệ thống thông tin liên hệ ngược (phản hồi) quan trọng, có trách nhiệm thu thập, xử lý, sản xuất và cung cấp các sản phẩm thông tin về các hiện tượng và quá trình kinh tế xã hội nhằm đáp ứng nhu cầu thông tin phục vụ cho các cấp lãnh đạo quản lý hoạch định đường lối, chính sách và kế hoạch phát triển kinh tế xã hội của đất nước.

Trong quá trình xây dựng và phát triển, được sự quan tâm của lãnh đạo Đảng, Nhà nước ở Trung ương cũng như địa phương, hệ thống thông tin thống kê nước ta đã xây dựng và từng bước hoàn thiện về mọi mặt: Phương pháp luận, mô hình tổ chức quản lý, cơ sở kỹ thuật và đội ngũ cán bộ và đã đáp ứng ngày càng tốt

hơn nhu cầu thông tin cho các cơ quan quản lý Đảng và Nhà nước các cấp.

Từ năm 1986 tới nay, để phục vụ cho nền sản xuất hàng hoá nhiều thành phần, vận hành theo cơ chế thị trường có sự quản lý của Nhà nước và phục vụ cho chiến lược mở cửa và hội nhập với thế giới và khu vực, hệ thống thông tin thống kê nước ta đã được chuyển đổi dần từng bước cho phù hợp với yêu cầu mới. Nội dung chuyển đổi thể hiện trên các kết quả sau:

- Tinh giản phương thức thu thập thông tin theo chế độ báo cáo định kỳ chuyển sang hình thức điều tra thống kê, đặc biệt ứng dụng ngày càng rộng rãi phương pháp điều tra chọn mẫu.

- Ứng dụng hệ thống tài khoản quốc gia (SNA - System of National Accounts)

thay thế cho hệ thống bảng cân đối kinh tế quốc dân (MPS - Material Product System) trong tính toán các chỉ tiêu thống kê tổng hợp.

- Từng bước ứng dụng các chuẩn mực thống kê Quốc tế vào thực tiễn công tác thống kê nước ta.

- Cải thiện cơ sở vật chất, nhất là trang thiết bị tính toán và nâng cao trình độ cán bộ.

Tất cả những kết quả đạt được nói chung và sản phẩm thông tin đầu ra nói riêng đã góp phần nâng cao một bước chất lượng công tác thống kê và đáp ứng được nhu cầu ngày càng cao của cơ quan lãnh đạo và quản lý các cấp.

Bên cạnh những kết quả đạt được trên đây, hệ thống thông tin thống kê nước ta còn bộc lộ những tồn tại yếu kém (xem nội dung dự thảo đề án tăng cường công tác thống kê đến năm 2010), mà trong đó điều đáng quan tâm nhất là: Các sản phẩm đầu ra như báo cáo thống kê, niên giám thống kê, các báo cáo phân tích và các cơ sở dữ liệu chưa có chất lượng cao.

Để từng bước hoàn thiện sản phẩm thông tin thống kê trong tương lai, đòi hỏi phải có đầu tư nghiên cứu đầy đủ những vấn đề lý luận và thực tiễn về hoàn thiện hệ thống thông tin thống kê nói chung và hoàn thiện các sản phẩm thông tin thống kê nói riêng.

Vì vậy ngành Thống kê cần phải nghiên cứu hoàn thiện hệ thống thông tin thống kê đầu ra, nhằm đáp ứng yêu cầu ngày càng tăng của nhiều đối tượng sử dụng trong quá trình chuyển đổi từ cơ chế hành chính bao cấp sang nền sản xuất hàng hoá vận hành theo cơ chế thị trường.

II. CÁC LOẠI SẢN PHẨM THÔNG TIN ĐẦU RA CỦA HỆ THỐNG THÔNG TIN THỐNG KÊ

Là một quá trình sản xuất đặc biệt quá trình hoạt động thông tin tạo ra nhiều loại sản phẩm thông tin đầu ra hết sức đa dạng và phong phú. Cần nhấn mạnh rằng do tính chất đặc thù của sản xuất sản phẩm thông tin các nguyên liệu khi đưa vào các chu trình sản xuất vẫn giữ nguyên giá trị ban đầu của nó. Đây là một đặc điểm riêng có của quá trình sản xuất các sản phẩm thông tin cần được quán triệt trong toàn bộ quá trình hoàn thiện hệ thống thông tin đầu ra.

1. Các loại báo cáo thống kê:

Đây là loại sản phẩm nhằm thoả mãn nhu cầu của các cấp quản lý điều hành của các cấp các ngành từ trung ương đến địa phương trong việc chỉ đạo điều hành, quản lý đất nước cũng như xây dựng chiến lược, kế hoạch phát triển kinh tế xã hội .

Trong hoạt động thống kê tổ chức thống kê các cấp có các sản phẩm báo cáo bao gồm:

- Báo cáo tháng;
- Báo cáo quý;
- Báo cáo 6 tháng;
- Báo cáo 9 tháng;
- Báo cáo năm;
- Báo cáo nhiều năm;
- Báo cáo kết quả các cuộc điều tra và tổng điều tra.

Về mặt lý thuyết các báo cáo thống kê thường bao gồm, phần thông tin số liệu được thể hiện dưới dạng biểu báo và phần lời văn nhằm đưa ra các nhận xét thực trạng, các kết luận và các giải pháp.

Thông thường phần thông tin tổng hợp được thiết kế theo các biểu báo cố

định trong đó có số liệu phản ánh thực trạng, số liệu quá khứ và các số liệu dự báo cho tương lai.

Về nội dung từng báo cáo tuân thủ theo nguyên tắc: chu kỳ thời gian càng dài khối lượng thông tin đưa vào báo cáo càng nhiều.

Đối với các sản phẩm thông tin báo cáo hàng tháng, quý, 6 tháng, 9 tháng đầu năm... Do các đơn vị tổng hợp thực hiện (ở Tổng cục - vụ tổng hợp, ở các cục - phòng tổng hợp) dựa trên nguồn thông tin nguyên liệu từ báo cáo của các đơn vị thống kê chuyên ngành và các đơn vị thống kê cấp dưới kết hợp với các nguồn thông tin khác. Nguồn thông tin khác nếu được thu thập thường xuyên, cũng cần phải có những quy định cụ thể và được tổ chức lưu trữ tốt nhằm phục vụ nhanh chóng cho việc sản xuất các sản phẩm thông tin đầu ra.

Đối với các cuộc điều tra chuyên đề, kết quả tổng hợp là sản phẩm hết sức quan trọng. Đặc biệt đối với các cuộc điều tra lớn như tổng điều tra dân số, kinh tế, nông nghiệp nông thôn....; các sản phẩm thông tin cần phải được đưa ra dưới nhiều hình thức nhằm phục vụ tốt nhu cầu khai thác tìm kiếm và sử dụng của người dùng tin.

2. Niên giám thống kê

Niên giám thống kê là sản phẩm tổng hợp kết quả hoạt động của toàn hệ thống thông tin thống kê - các số liệu đưa vào niên giám thống kê là các thông tin chính thống được sử dụng rộng rãi. Vì tính chất đó, nên niên giám thống kê phải bao quát một cách toàn diện các mặt đời sống kinh tế - xã hội của đất nước. Thông thường niên giám thống kê ra khá muộn (khoảng

quý III của năm sau) hoặc muộn ra sớm, thì thông tin trong năm báo cáo đều mang tính chất ước tính

Niên giám thống kê do đơn vị tổng hợp biên soạn từ nguồn số liệu của các chuyên ngành và thống kê cấp dưới cung cấp. Ngoài niên giám thống kê chung cho toàn quốc ngành thống kê còn có các loại niên giám thống kê sau:

- Niên giám thống kê chuyên ngành
- Niên giám thống kê cấp tỉnh
- Niên giám thống kê cấp huyện
- Niên giám thống kê cấp xã

Do niên giám thống kê đầy đủ được biên soạn từ thông tin lấy ra ở các niên giám thống kê kể trên, nên một yêu cầu có tính chất nguyên tắc là kết cấu và nội dung của các loại niên giám cấp dưới phải đảm bảo đáp ứng đầy đủ và phù hợp nội dung phương pháp tính với niên giám thống kê chung.

Về maket niên giám thống kê các nước thường báo gồm các phần chính sau:

Phần 1, những thông tin cơ bản như diện tích dân số, số đơn vị hành chính và điều kiện tự nhiên, khí hậu, môi trường,...

Phần 2, các thông tin về tình hình, phát triển kinh tế xã hội của đất nước qua các năm hoặc qua các thời kỳ. Niên giám thống kê các nước đưa vào phần này khoảng 25 - 30 chỉ tiêu kinh tế xã hội tổng hợp như GDP, cơ cấu GDP theo khu vực theo ngành, GDP bình quân đầu người giá hiện hành, theo PPP\$ (Sức mua tương đương), các sản phẩm chủ yếu của các ngành kinh tế như: sản lượng lương thực, sản lượng thép, xi măng, than đá,... kim ngạch xuất khẩu, GO (Giá trị sản xuất) của các ngành.

Phần 3: Có số liệu thống kê theo các ngành kinh tế cấp 1.

Phần 4: Số liệu thống kê của các địa phương (cấp tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương) chú ý nhiều nước khi xây dựng các niên giám thống kê thường gộp phần 3 và phần 4 thành 1 phần.

Phần 5: Số liệu thống kê của các nước trên thế giới.

Qua maket trên đây thấy rằng , việc soạn một cuốn niên giám thống kê là một quá trình phức tạp đòi hỏi sự đóng góp công sức của toàn ngành và chính vì lẽ đó, người ta xem sản phẩm niên giám thống kê của một nước là "thước đo" tổng hợp về trình độ thống kê đạt được.

Ngoài niên giám thống kê đầy đủ các nước còn biên soạn niên giám thống kê rút gọn nhằm phục vụ yêu cầu của các nhà quản lý . Điều khác biệt quan trọng giữa niên giám thống kê đầy đủ với niên giám thống kê rút gọn không chỉ ở nội dung mà còn cả ở cấu trúc. Trong niên giám thống kê rút gọn thường chỉ có từ phần 1 đến phần 3, còn phần 4 và phần 5 không có. Ngoài ra số lượng thông tin đưa vào niên giám thống kê rút gọn chủ yếu là thông tin sơ bộ trong năm, ít số liệu theo nhiều năm.

3. Các sản phẩm phân tích thống kê

Phân tích thống kê là công đoạn quan trọng trong quá trình nghiên cứu thống kê, nhằm nghiên cứu bản chất của các hiện tượng kinh tế xã hội, làm cho số liệu thống kê có ý nghĩa hơn, sống động hơn và sẽ giúp cho người sử dụng thông tin tiếp nhận đầy đủ hơn số liệu thống kê.

Trong quá trình phân tích thống kê, nhờ sự trợ giúp của các công cụ và phương tiện, người làm phân tích sẽ mổ sẻ

và tìm ra những vấn đề tiềm ẩn bên trong các hiện tượng kinh tế xã hội phức tạp. Vì vậy, ngành Thống kê phải thường xuyên tăng cường và hoàn thiện mặt công tác này.

Các sản phẩm phân tích thống kê gồm:

a. Các báo cáo phân tích kèm theo báo cáo tháng, quý, 6 tháng, 9 tháng, năm: Nhằm phân tích đánh giá thực trạng các hiện tượng kinh tế-xã hội, tìm các nguyên nhân và các yếu tố tác động tích cực hoặc tiêu cực lên các quá trình đó. Thông thường trong các sản phẩm phân tích này đều kèm theo các số liệu dự báo ngắn hạn bằng phương pháp ngoại suy xu thế.

b. Các báo cáo phân tích tổng hợp tình hình kinh tế xã hội hàng năm: Đây là sản phẩm đầu ra quan trọng của ngành thống kê nhằm phục vụ cho các cấp lãnh đạo, quản lý kinh tế xã hội có những kết luận đánh giá và kiến nghị có cơ sở khoa học trong việc hoạch định kế hoạch phát triển kinh tế xã hội trong tương lai.

Thông thường các đơn vị thống kê các cấp phải làm loại báo cáo này một năm 2,3 lần. Một lần dựa vào số liệu ước tính (khoảng đến tháng 10) , 1 lần dựa vào số liệu chính thức (quý II năm sau).

c. Sản phẩm báo cáo phân tích thống kê nhiều năm:

Đây là loại sản phẩm phân tích tình hình kinh tế xã hội phục vụ cho những sự kiện chính trị lớn như Đại hội Đảng, các kỳ họp Quốc hội, Hội đồng nhân dân hoặc kiểm điểm đánh giá một giai đoạn, phát triển kinh tế quan trọng của đất nước.

Cũng như báo cáo phân tích kinh tế tổng hợp hàng năm, sản phẩm báo cáo phân tích thống kê nhiều năm thường phải có sự chuẩn bị về mặt số liệu, tình hình và đặc biệt phải tập trung sức lực trí tuệ của các cán bộ thống kê hàng đầu.

Trong các báo cáo phân tích nhiều năm phải có số liệu của nhiều năm và đó cũng là điều kiện tốt để áp dụng các phương pháp phân tích thống kê như chuỗi số song song, so sánh nhiều chiều... Một điều lưu ý khác là trong các sản phẩm phân tích thống kê nhiều năm thường đưa ra các số liệu dự báo dài hạn (từ 5 - 10 năm sau).

Do vậy, các báo cáo phân tích kinh tế nhiều năm thường được các cấp các ngành hết sức quan tâm.

d. Sản phẩm báo cáo phân tích kết quả các cuộc điều tra và tổng điều tra:

Sau mỗi cuộc điều tra hoặc tổng điều tra, các cơ quan tổ chức điều tra thường có kế hoạch phân tích kết quả điều tra kèm theo kết quả điều tra mà nội dung chủ yếu tập trung phân tích đánh giá thực trạng và phát hiện các nguyên nhân chủ yếu có tác động đến kết quả. Đối với những cuộc tổng điều tra như Dân số, kinh tế, nông nghiệp nông thôn, ...ngoài báo cáo phân tích chung, còn tổ chức phân tích sâu theo từng vấn đề và chính những sản phẩm phân tích sâu này giúp ích rất nhiều cho công tác quản lý. Cần nhấn mạnh rằng việc tổ chức các báo cáo phân tích chuyên sâu là một việc làm có hiệu quả, vì khai thác hết các nguồn thông tin.

e. Báo cáo phân tích thống kê chuyên ngành:

Loại sản phẩm này phần lớn do các đơn vị thông tin chuyên ngành thực hiện hàng năm, chủ yếu phân tích đánh giá tình

hình kinh tế xã hội do đơn vị mình phụ trách. Đây cũng là một dạng báo cáo phân tích tổng hợp nhưng với phạm vi trong một nghiệp vụ hay một ngành cụ thể. Kỹ thuật và công cụ phân tích cũng giống như các báo cáo tổng hợp.

Ngoài các dạng sản phẩm phân tích thống kê nêu trên ở các cục thống kê và các vụ thống kê đều tiến hành nhiều báo cáo phân tích chuyên đề và đây cũng là một mặt công tác không thể thiếu được trong công tác phân tích thống kê và qua việc tiến hành phân tích sẽ góp phần nâng cao trình độ nghiệp vụ của cán bộ thống kê.

4. Trang Web thống kê

Ngày nay, khi công nghệ thông tin được ứng dụng rộng rãi, việc cơ quan thống kê các nước đang hướng đến việc soạn thảo các ấn phẩm thống kê dưới dạng các trang Web nhằm tạo điều kiện thuận lợi cho người sử dụng thông tin đang trở thành phổ biến.

Ngoài ra, các cục thống kê còn biên soạn các ấn phẩm thông tin bằng đĩa mềm và đĩa CD - ROM. Đây là những vật mang tin kỹ thuật chứa đựng rất nhiều thông tin thuận lợi cho việc cất giữ và phổ biến.

5. Các loại sản phẩm thông tin khác

Ngoài 4 dạng ấn phẩm thông tin chính trên, cơ quan thống kê còn tiến hành sản xuất nhiều loại sản phẩm thông tin theo các mục tiêu riêng như:

- Các tạp chí đăng tải các bài giới thiệu kết quả hoạt động của bộ máy làm công tác thống kê;

- Các loại tài liệu như sổ tay hướng dẫn nghiệp vụ, số liệu thống kê chủ yếu, ...;

- Các bản tin về khoa học giới thiệu các công trình nghiên cứu và ứng dụng phương pháp thống kê.

Tóm lại, tùy theo điều kiện cụ thể của từng nơi, mà các cơ quan thống kê sẽ tiến hành "sản xuất" các mặt hàng khác nhau từ kho tài liệu thống kê, nhằm thoả mãn nhu cầu của người sử dụng .

III. MỘT SỐ HƯỚNG NHẪM ĐẨY MẠNH HOÀN THIỆN SẢN PHẨM THÔNG TIN ĐẦU RA

Sản phẩm thông tin đầu ra là thước đo kết quả hoạt động của các hệ thống thông tin. Vì vậy, hầu hết các cơ quan thống kê các nước đều đặt nhiệm vụ không ngừng cải tiến và hoàn thiện sản phẩm đầu ra theo các hướng sau:

1. Đa dạng hoá các sản phẩm

Trong nền kinh tế hàng hoá nhiều thành phần, đối tượng sử dụng các sản phẩm thông tin đầu ra của ngành thống kê hết sức đa dạng. Nếu như trước đây trong nền kinh tế kế hoạch hoá tập trung, ngành thống kê các cấp, chủ yếu phục vụ cho các cơ quan quản lý thì ngày nay rất nhiều công ty tổng, công ty trong và ngoài nước hết sức quan tâm đến các thông tin thống kê và hiển nhiên thống kê phải có trách nhiệm đáp ứng. Nhưng vì có nhiều đối tượng dùng tin, hiển nhiên mỗi đối tượng có những sự cần thiết riêng đối với sản phẩm thông tin thống kê. Vì vậy, thống kê các nước trên thế giới và thống kê nước ta, trong tương lai gần phải nghiên cứu đa dạng hoá các sản phẩm thông tin..

Để phục vụ tốt nhu cầu của người sử dụng, tránh tình trạng "chiếc áo may sẵn cho nhiều khách hàng", và từ ưu thế riêng có của việc sản xuất thông tin là thông tin nguyên liệu sau khi tham gia vào các chu

trình sản xuất không đánh mất giá trị mà còn tiếp tục tham gia vào nhiều chu trình khác nhau. Hơn nữa, trong điều kiện công nghệ thông tin phát triển và chế biến thông tin quy tụ lại chỉ còn là phần "chất xám" của những cán bộ làm thống kê. Nếu họ đầu tư chất xám nhằm "thiết kế" ra nhiều dạng sản phẩm phân tán khác nhau sẽ nâng cáo hiệu quả hoạt động của hệ thống thông tin thống kê.

2. Tin học hoá cung cấp sản phẩm

Nhằm tạo những điều kiện thuận lợi cho nhiều đối tượng khác nhau truy cập và khai thác các sản phẩm thông tin thống kê, nhất thiết phải nhanh chóng tin học hoá các sản phẩm thống kê. Cũng cần nhấn mạnh rằng nếu ngành thống kê được tin học hoá một cách đồng bộ từ trung ương đến cơ sở, thì sẽ rút ngắn được thời gian sản xuất sản phẩm thông tin và đó cũng là một trong các yêu cầu cơ bản của công tác thống kê - vì vậy việc tin học hoá việc cung cấp các loại sản phẩm thống kê như xây dựng trang Web, các đĩa mềm, CD - ROOM, các ấn phẩm điện tử như niên giám điện tử... là hướng đi tất yếu để hoàn thiện sản phẩm thông tin đầu ra của ngành thống kê.

3. Quốc tế hoá các sản phẩm

Hiện nay, hầu hết các nền kinh tế trên thế giới đang quá trình hội nhập phát triển và theo xu hướng toàn cầu hoá. Thống kê là một công cụ quản lý quan trọng cũng cần phải từng bước hội nhập với thống kê quốc tế. Việc hội nhập trước hết là trao đổi các sản phẩm thông tin đầu ra cho nên thống kê các nước đã và đang từng bước áp dụng các chuẩn mực quốc tế vào hoạt động thống kê cụ thể

của từng nước nhằm quốc tế hoá việc sản xuất các sản phẩm thông tin.

4. Thương mại hoá các sản phẩm thông tin thống kê

Thống kê luôn luôn có 2 chức năng phục vụ và dịch vụ thông tin. Từ trước đến nay chúng ta mới nhấn mạnh về phục vụ thông tin, còn coi nhẹ phần dịch vụ thông tin. Do nhận thức chưa đầy đủ ý nghĩa trên nên hoạt động thống kê nhìn chúng còn mang tính hành chính bao cấp và cản trở sự phát triển. Trong tương lai cần xác định rõ các loại đối tượng phải phục vụ và số

đối tượng cần dịch vụ để có kế hoạch thương mại hoá các sản phẩm thông tin thống kê.

IV.KẾT LUẬN

Trên đây là một số ý kiến về hoàn thiện hệ thống thông tin đầu ra của hệ thống thông tin thống kê nước ta. Đồng thời đây cũng là cơ sở xem xét đánh giá hệ thống thông tin thống kê của nước ta trong thời gian qua, và trên cơ sở đó đề xuất các kiến nghị, giải pháp nhằm từng bước hoàn thiện hệ thống tin đầu ra trong tương lai